

KALAMITA V CHRÁNENÝCH ÚZEMIACH A ODSTRAŇOVANIE JEJ NÁSLEDKOV Z POHĽADU ŠOP SR

Peter KRČ, Ľuboslav MIKA

Aká je úloha Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky (ďalej len „ŠOP SR“) v procese eliminácie a následnej revitalizácie následkov vetrovej kalamity v chránených územiach? Aké sú možnosti finančného riešenia jej požiadaviek pri obmedzovaní vlastníkov a užívateľov?

Vzhľadom na skutočnosť, že ŠOP SR nie je správcom žiadneho chráneného územia, jej úlohou pri revitalizácii chránených území postihnutých vetrovou kalamitou je dohľad nad postupom prác súvisiacich s odstraňovaním jej následkov. Slovenská republika, ako členský štát Európskej únie, je povinná rešpektovať právne predpisy Európskej únie a zabezpečiť ich plnenie na území štátu. V zmysle povinností vyplývajúcich zo **Smernice Rady 92/43/EHS o ochrane prírodných biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín** a **Smernice Rady 79/409/ES o ochrane voľne žijúceho vtáctva** boli pripravené a vládou SR schválené národné zoznamy (národný zoznam navrhovaných chránených vtáčích území a národný zoznam území európskeho významu). Európska komisia o územiach európskeho významu rozhodne do troch rokov. Počas tohto obdobia doporučuje uplatňovať opatrenia v zmysle článku 6 **Smernice 92/43/EHS o ochrane biotopov v územiach európskeho významu a v chránených vtáčích územiach** zaradených do národných zoznamov tak, aby nedošlo k porušeniu **priaznivého stavu biotopov** európskeho významu a biotopov druhov európskeho významu, pre ochranu ktorých boli územia do národných zoznamov zaradené.

Aby sa zabránilo ďalšiemu zhoršeniu ekologickej situácie, prípadne aby sa predišlo niektorým, pre stav chránených území nepriaznivým činnostiam, bude ochrana prírody predkladať užívateľom svoje požiadavky a požadovať ich dodržanie. Realizácia niektorých požiadaviek bude spojená so zvýšenými nákladmi na vykonanie činností, prípadne bude predstavovať refundáciu straty na produkcii. V týchto prípadoch je možné uplatniť inštitút **finančného príspevku** (zvýšené náklady na revitalizačné opatrenia) a **náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania** (neumožnenie spracovania). Ak zo zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny nevyplýva povinnosť nezasahovania do lesných porastov a organizácia ochrany prírody má napriek tomu záujem ponechať porast na samovývoj vyžiada si to **zabezpečenie dodatočných finančných zdrojov** na ich krytie. Najväčším problémom je práve požiadavka ochrany prírody o bezzásahový režim a ponechanie drevnej hmoty v niektorých vybraných porastoch aj vo štvrtom a tretom stupni ochrany prírody, kde je potrebné nájsť finančný mechanizmus na **odškodnenie vlastníkov**. Jednou z možností je odkúpenie ponechanej drevnej hmoty od vlastníkov lesných pozemkov. Pre následnú refundáciu zvýšených finančných nákladov spojených s jej asanáciou je možné využiť zdroje vyčlenené na **finančný príspevok**. Nakoľko ŠOP SR nedisponuje prostriedkami na jej odkúpenie, jednou z možností je použitie prostriedkov z **dobrovoľných zbierok**. Ďalšou možnosťou je **dohoda s vlastníkom**, ktorý dobrovoľne ponechá niektoré porasty bez zásahu a to najmä tam, kde by sa náklady z realizovanej náhodnej ťažby rovnali výnosu, alebo ho prevyšovali. K tomu je potrebné vytvoriť vyjednávací priestor medzi neštátnymi vlastníkami lesov a ŠOP SR. V prípade, keď je potrebné kvôli hygiene porastu a prevencii následného vzniku podkôrnikovej kalamity ponechanú hmotu asanovať, môže vlastník na vykonanie týchto činností požiadať o finančný príspevok. **V piatom stupni** ochrany prírody,

s výnimkou ochranných lesov a lesných pozemkov vo vlastníctve štátu, sa bude uplatňovať inštitút náhrady za obmedzenie bežného obhospodarovania.

Sumárne údaje za zasiahnuté chránené územia

Stupeň ochrany prírody	Výmera LPF postihnutých kalamitou [ha]	% z celkovej výmery LPF v správe CHÚ	Objem kalamitnej drevnej hmoty [m ³]
I.	–	–	49 200
II.	58 984	–	1 061 380
III.	20 586	–	2 218 264
IV.	701	–	16 510
V.	3 296	–	689 136
Spolu	83 567	–	4 034 490

Použitie chemickej asanácie sa v niektorých prípadoch ukázalo ako prípustné a zároveň jediné riešenie na zamedzenie vzniku následného premnoženia podkôrneho hmyzu. Do úvahy prichádza len dôsledná **pozemná aplikácia**. To sa týka území (s výnimkou 5. stupňa ochrany prírody), kde ŠOP SR navrhuje ponechanie drevnej hmoty. **Letecký zásah** je v chránených územiach neprípustný. Treba si uvedomiť, že za následnú podkôrníkovú kalamitu spôsobenú ponechaním drevnej hmoty v poraste bez jej asanácie nesie zodpovednosť vlastníci pozemkov, preto trvanie na ponechaní drevnej hmoty bez jej asanácie musí byť odborne posúdené.

Na územiach v 4. a 3. stupni ochrany prírody (resp. B a C zóne) má ŠOP SR záujem **ponechať časť kalamitnej hmoty** (so zohľadnením rizika premnoženia podkôrneho hmyzu) tzv. mŕtve drevo, na exponovanejších svahoch. Drevnú hmotu je žiaduce ponechať tak, aby tvorila protierózne zábrany pri topiacom sa snehu a pri neskorších zrážkach. Takto ponechaná hmota bude mať priaznivý vplyv na tvorbu humusu a celkovú akumuláciu uhlíka v pôde. Za hmotu, ktorú je potrebné v porastoch ponechať považujeme:

- koreňové koláče
- pne
- zvyšky a časti kmeňov, ktoré vznikajú pri spracovaní kalamity,
- rozštípené a mechanicky poškodené zlomy a časti kmeňov
- korunové časti kmeňov
- nahnité kmene a sucháre bez kôry
- stromy z ktorých už vyletel kôrovec
- ležiace a polámané stromy, ktoré sú na prirodzenom zmladení a ich odstraňovaním by došlo k nadmernému poškodeniu zmladenia (je potrebné posúdiť individuálne na mieste - odborný lesný hospodár a pracovník Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky)
- extrémne podmáčané a zamokrené lokality kde by v dôsledku spracovania a vyťahovania dreva došlo k narušeniu a poškodeniu pôdneho krytu (je potrebné posúdiť individuálne na mieste - odborný lesný hospodár a pracovník Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky)

Na základe vzájomnej výmeny informácií a spoločnej diskusie s organizačnými útvarmi ŠOP SR a ďalšími odbornými organizáciami zainteresovanými do riešenia tejto problematiky vypracovala ŠOP SR - Centrum ochrany prírody a krajiny Banská Bystrica **návrh rámcového**

postupu pri odstraňovaní následkov vetrovej kalamity z 19. novembra 2004 v chránených územiach, podľa stupni ochrany prírody. Navrhované činnosti budú viazané na jednotlivé stupne ochrany prírody v prípade realizovanej, alebo navrhutej zonácie chránených území podľa stupňov ochrany prírody prislúchajúcich jednotlivým zónam.

Je nutné upozorniť na potrebu individuálneho prístupu pri samotnom uplatňovaní navrhnutých rámcov s ohľadom na špecifiká jednotlivých chránených území.

5. STUPEŇ OCHRANY PRÍRODY, A ZÓNA

S výnimkou TANAP-u nenastala v 5. stupni ochrany prírody taká situácia, ktorá by vyžadovala osobitný prístup k spracovaniu kalamity.

Navrhujeme:

- Bezzásahový režim s ponechaním drevnej hmoty v porastoch.
- Postupovať v súlade s platnou legislatívou na úseku ochrany prírody a krajiny.
- Pre potreby monitorovania stavu podkôrneho hmyzu a zamedzenia jeho premnoženia možno pripustiť použitie feromonových lapačov a asanáciu drevnej hmoty odkôrním.
- Chodníky uvoľniť prerezaním spadnutých stromov.
- Pokiaľ príslušná organizačná jednotka Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky posúdi potrebu odstránenia drevnej hmoty z mokradných a rašeliniskových biotopov, je prípustné jej šetrné odstránenie za účelom záchrany biotopu.

4. STUPEŇ OCHRANY PRÍRODY, B ZÓNA

Kalamita v tomto stupni ochrany prírody sa týka najmä NP Muránska planina a CHKO Horná Orava. Je potrebné vychádzať z konkrétnej situácie. Hlavnou filozofiou sú ciele manažmentové opatrenia za účelom dosiahnutia priaznivého stavu lesného ekosystému.

Navrhujeme:

- Kde, v akom rozsahu a koľko hmoty spracovať, je potrebné posudzovať s ohľadom na príslušnosť k biotopom a zámerom správy chráneného územia k zonácii.
- Využiť feromonové lapače.
- V prípade ponechania drevnej hmoty v poraste a potreby jej asanácie kmene odkôrniť.
- V odôvodniteľných prípadoch je prípustná chemická asanácia.

3. STUPEŇ OCHRANY PRÍRODY

Platí podobne ako v 4. stupni ochrany prírody aj pre ostatné organizačné útvary ŠOP SR. Je potrebné smerovať k cieľavedomému obhospodarovaniu prírode blízkymi metódami.

Navrhujeme:

- Využiť feromonové lapače a asanáciu ponechanej drevnej hmoty odkôrním.
- Chemická asanácia (pozemná aplikácia) je prípustná len v odôvodniteľných prípadoch.
- Situáciu posudzovať vo vzťahu ku konkrétnym biotopom.

2. STUPEŇ OCHRANY PRÍRODY

Navrhujeme:

- V prípade potreby súhlasiť s vytvorením nových približovacích a odvozných ciest.

1. STUPEŇ OCHRANY PRÍRODY

V územiach biotopov európskeho významu a biotopov národného významu posudzovať zásahy v súlade s §12 bod g) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny.

Ďalšie odporúčania:

V prípade obmedzenia vlastníkov lesa zo strany organizačných útvarov ŠOP SR je potrebné uviesť si **súvislosť s náhradou za obmedzenie bežného obhospodarovania**, na koľko v zmysle Vyhlášky MP SR č. 244/1997 Z. z. je užívateľ lesa povinný náhodnú ťažbu spracovať. Je potrebné v čo najkratšom čase **informovať vlastníkov o biotopoch európskeho významu a biotopoch národného významu**, v ktorých došlo ku kalamite. V územiach patriacich do biotopov európskeho významu, biotopov národného významu a plánovaných A zón chránených území odporúčame nesúhlasiť s vybudovaním nových približovacích a odvozných ciest. Pre tento účel je potrebné **využívať existujúcu cestnú sieť**. V rámci revitalizačných opatrení je potrebné v maximálnej miere **využiť prirodzené zmladenie a prípravné (pionierske) dreviny**.

Na záver uvádzame **okruhy kľúčových problémov** definovaných na odbornom seminári „Kalamity v chránených územiach“, ktorý sa z podnetu MŽP SR uskutočnil 1. 6. 2004 v Banskej Bystrici.

- Analýza existujúcich CHÚ a vyriešenie zonácie
- Spoločná stratégia a záväzné princípy riešenia kalamít v CHÚ
- Protirečenia v platnej legislatíve
- Budovanie dôvery medzi ochranou prírody a lesníctvom

Ing. Peter KRČ

Ing. Ľuboslav MIKA

Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
Centrum ochrany prírody a krajiny
Lazovná č. 10
974 01 Banská Bystrica
e-mail: krc@sopsr.sk; mika@sopsr.sk